

**ADVIES TOEGANKELIJKHEID
VIBES STEMBUREAUS
VERKIEZINGEN TWEEDE KAMER
2023**

Den Haag, december 2023

Voorall
Van Diemenstraat 196
2518 VH Den Haag
070 365 52 88
info@voorall.nl
www.voorall.nl
www.facebook.com/voorall
www.X.com/voorall

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Bevindingen VIBES-stembureaus	5
	Bibliotheek Segbroek, Weimarstraat 353	5
	Stadsdeelkantoor Escamp, Leyweg 813	6
	Serviceflat Dekkershaghe, Aaltje Noordewierstraat 12	7
3.	Informatievoorziening voor mensen met een auditieve beperking	10
4.	Samenvatting en conclusie.....	11
5.	Ten slotte.....	12
6.	Over Voorall	12
7.	Vragen?	12
8.	Bijlage.....	13

ADVIES TOEGANKELIJKHEID VIBES STEMBUREAUS TWEDE KAMERVERKIEZINGEN 2023

1. Inleiding

Sinds 1 januari 2019 dienen wettelijk alle stembureaus toegankelijk te zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Mensen met een beperking dienen hun democratisch recht om te stemmen op gelijke voet met anderen te kunnen uitoefenen en iedere kiezer die dat wil, dient zoveel mogelijk in staat te worden gesteld om zelfstandig zijn of haar stem uit te brengen.

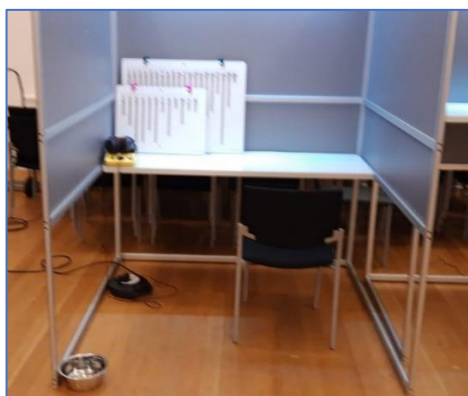
Sinds enige jaren maakt de gemeente Den Haag het mogelijk dat kiezers met een visuele beperking kunnen stemmen met behoud van het stemgeheim met behulp van extra voorzieningen in een aantal stembureaus.

Op woensdag 22 november 2023 waren er verkiezingen voor de Tweede Kamer. Voorall, de belangenorganisatie voor Hagenaars met een beperking, testte tijdens die dag drie stembureaus in Den Haag met deze extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking, de zogenaamde VIBES*-stembureaus.

Stembureaus met voorzieningen voor mensen met een visuele beperking

De voorzieningen voor mensen met een visuele beperking bestonden uit:

- Voelbare geleidelijnen op de vloer, om de weg te vinden van de ingang van het gebouw naar het stemlokaal, de aanmeldtafel en het stemhokje.
- Een stemmal en geluidsbox in het stemhokje. Hierbij wordt het stembiljet in een speciaal ontwikkelde mal met gaatjes gelegd. Via een soundbox met koptelefoon is te horen welke partijen en kandidaten op de lijst staan. Met gebruik van de stemmal blijft het stemgeheim voor kiezers met een beperking gewaarborgd.
- Waterbakken voor blindengeleidehonden.
- Stembureauleden die een extra training hebben gevolgd, zodat zij op de juiste manier kunnen helpen als dit nodig is.

*Stemhokje met beide stemmallen,
Voelbare markering op de grond
soundbox, koptelefoon, stoel en
waterbak voor de hond*

Voelbare markering op de grond

* VIBES: visueel beperkten stemmen

In elk stadsdeel bevond zich een stembureau met extra voorzieningen voor blinde en slechtziende kiezers. In maart testte Voorall bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten en het waterschap al de acht VIBES-stembureaus. Voor de Tweede Kamerverkiezing op woensdag 22 november dit jaar heeft de gemeente drie VIBES-stembureaus gewijzigd. Het ging om de volgende locaties:

- Segbroek: Bibliotheek Segbroek, Weimarstraat 353
- Escamp: Stadsdeelkantoor Escamp, Leyweg 813
- Loosduinen: Serviceflat Dekkershaghe, Aaltje Noorderwierstraat 12

Deze drie gewijzigde locaties zijn getest met een ervaringsdeskundige aan de hand van een schouwlijst die gebaseerd is op de Ontwerprichtlijnen Toegankelijkheid Stembureaus 2020. Deze is opgesteld door PBTconsult BV op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De schouwlijst is te vinden in de bijlage. De ervaringsdeskundigen hebben verder na het uitbrengen van hun stem een aantal vragen beantwoord over hun ervaringen.

Vanwege de extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking is het aannemelijk dat deze locaties bezocht worden door meer mensen met een visuele beperking dan de locaties zonder deze voorzieningen. Dat betekent dat toegankelijkheidsaspecten die belangrijk zijn voor mensen met een visuele beperking bij deze locaties goed op orde moeten zijn. We hebben bij de test daarom met nadruk gekeken naar de nabijheid van een ov-halte, de vindbaarheid van de gebouwingang en naar het stemlokaal binnen het gebouw en naar eisen die gesteld worden aan trappen bij eventuele hoogteverschillen.

In dit rapport staan de bevindingen tezamen met adviezen om het stemmen voor mensen met een visuele beperking op de Haagse stembureaus nog verder te verbeteren. Ook trekken we per stembureau een conclusie over de geschiktheid van de locatie als stembureau met extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking.

2. Bevindingen VIBES-stembureaus

Bibliotheek Segbroek, Weimarstraat 353

De ervaringsdeskundige kon hier zelfstandig zijn stem uitbrengen. Het stembureau was goed toegankelijk op een paar kleine aandachtspunten na. Zo begon de geleidelijn pas na het halletje dat direct achter de voordeur ligt. De zwart-gele strip op de vloer was niet voelbaar met de taststok en rolstok (blindegeleidenstok met balletje onderaan). Dit signaal horen we steeds vaker. De tijdelijke geleidelijn is voldoende zichtbaar voor mensen die slechtziend zijn, zeker wanneer als ondergrond de stucloper wordt gebruikt. Sommige ervaringsdeskundigen melden dat de ondergrond met transparante folie voor hen teveel glinstert. Maar voor mensen die (bijna) geheel blind zijn is de lijn onvoldoende voelbaar. We stellen daarom voor om samen met de gemeente en Koninklijke Visio een proef te doen om verschillende vormen van tijdelijke geleidelijnen te testen, om een duidelijk zichtbare en voelbare geleidelijn aan te kunnen brengen bij toekomstige verkiezingen. Een andere ervaringsdeskundige meldde dat zij het lastig vond dat het stembureau helemaal achterin de bibliotheek stond. De route was niet geheel rechtdoor omdat er boekenkasten stonden. Zij liep bijna tegen zo'n kast aan omdat ze de lijn niet goed kon voelen. Verder viel op dat er geen stoelen met armleuning aanwezig waren.

Twee algemene gehandicapten-parkeerplaatsen voor de deur.

Vrije doorgang naar entree stembureau.

Aangebrachte geleidelijnen in het stemlokaal.

Ervaringsdeskundige met visuele beperking probeert de tijdelijke geleidelijn te voelen met zijn rolstok.

ADVIEZEN

- Zorg ervoor dat de tijdelijke voelbare geleidelijn al start bij de ingang van de deur van het gebouw naar het stemlokaal en vervolgens loopt naar de stemtafel, het stemhokje, de stembus en de uitgang.
- Organiseer samen met Voorall en Koninklijke Visio een test met ervaringsdeskundigen om verschillende vormen van tijdelijke geleidelijnen te testen die bij toekomstige verkiezingen gebruikt kunnen worden.
- Kijk of het mogelijk is het stemmen meer voorin de bibliotheek te laten plaatsvinden, of dat het mogelijk is om de route in een rechte lijn te laten verlopen, zodat kiezers niet het gevaar lopen tegen een boekenkast aan te lopen.
- Zorg er bij elke locatie voor dat minimaal 1 op de 5 stoelen een armleuning heeft en maak dit tot onderdeel van de checklist die stembureaumedewerkers doornemen voordat het stembureau opengaat. Voor VIBES-stembureaus geldt dat een extra stoel met armleuning nodig is om in het stemhokje met de stemmal te plaatsen.

Geschiktheid stembureau Bibliotheek Segbroek:

Dit stembureau is zeer geschikt om gebruikt te worden als stembureau met extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking. Het stembureau is goed te bereiken met het openbaar vervoer. De toegangsdeur gaat automatisch elektrisch open. De locatie is gelijkvloers. De ondergrond is geschikt om voelbare markering op aan te brengen. Binnen in de bibliotheek zijn de voorzieningen goed vindbaar wanneer de tijdelijke voelbare geleidelijn vanaf de ingang van de deur in een zo recht mogelijke lijn wordt aangelegd.

Stadsdeelkantoor Escamp, Leyweg 813

De ervaringsdeskundige kon hier niet zelfstandig zijn stem uitbrengen, doordat de voorzieningen niet op orde waren. Bij de soundbox bleek de koptelefoon niet te werken. Hierdoor stond de soundbox op de speaker en kon iedere aanwezige meeluisteren. Het stemgeheim werd hiermee geschonden. Ook bleek de soundbox niet goed te werken, waardoor de stemmer moest laten checken of hij juist had gestemd. Verder was de werkende verlichting in het stemhokje onvoldoende voor de slechtziende ervaringsdeskundige. In het stemhokje zelf ontbrak de stoel. In het gehele stembureau waren er onvoldoende stoelen met armleuning aanwezig.

ADVIEZEN

- Als de koptelefoon bij de soundbox afwezig of defect is, dan dient de soundbox verwijderd te worden, om te voorkomen dat het stemgeheim geschonden wordt.
- Defecte voorzieningen zoals de soundbox en koptelefoon dienen zo snel mogelijk vervangen te worden op de stemdag zelf.
- Zorg er bij elke locatie voor dat minimaal 1 op de 5 stoelen een armleuning heeft en maak dit tot onderdeel van de checklist die stembureaumedewerkers doornemen voordat het stembureau opengaat.

Voor VIBES-stembureaus geldt dat een extra stoel met armleuning nodig is om in het stemhokje met de stemmal te plaatsen.

Geschiktheid stembureau Escamp:

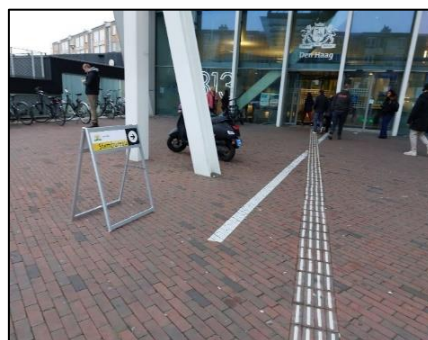
Dit stembureau is zeer geschikt om gebruikt te worden als stembureau met extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking. Het stembureau is goed te bereiken met het openbaar vervoer, bus en tram stoppen vlakbij de locatie. Er loopt een geleidelijn vanaf de OV-halte naar de ingang van het gebouw. De toegangsdeur gaat automatisch elektrisch open. De locatie is gelijkvloers. De ondergrond is geschikt om voelbare markering op aan te brengen. Binnen in het stadsdeelkantoor zijn de voorzieningen goed toegankelijk wanneer de tijdelijke voelbare geleidelijn vanaf de ingang van de deur wordt aangelegd en alle voorzieningen goed worden toegepast.

Vlag zichtbaar op plein voor de locatie.

De geleidelijn buiten leidt tot de entree deur van het gebouw.

Geleidelijn over het plein naar de gebouwentree en een meter daarnaast het stembureau bord.

Serviceflat Dekkershaghe, Aaltje Noordewierstraat 12

Bij serviceflat Dekkershaghe is er dit keer voor gekozen om de route naar het stemlokaal via de hoofdingang te laten verlopen. Voorheen liep de route via de zij-ingang aan de Mozartlaan. Deze route via de zij-ingang kent echter een aantal drempels die met tijdelijke hellingen overbrugd moeten worden. Op de website en in de verkiezingskrant was inderdaad het adres gebruikt van de hoofdingang van serviceflat Dekkershaghe. Tijdens de verkiezingsdag bleken beide ingangen echter gebruikt te worden als toegang tot het stembureau. Dat maakte de bebording buiten onduidelijk. De vlag stond op de hoek Mozartlaan / Aaltje Noordewierstraat en er stond een verkiezingsbord bij beide ingangen. De testers gingen via de hoofdingang. Dit was een lange route door de flat heen. De route werd aangegeven door de tijdelijke geleidelijn. Deze bestond deels uit transparante folie en deels uit stucloper met daarop één strook geel-zwarte tape met antislip. Onze blinde tester kon het stemlokaal niet zelfstandig vinden omdat de tijdelijke geleidelijn voor hem te slecht voelbaar was.

Na 17 uur gaat de deur bij de hoofdingang van de serviceflat niet meer automatisch open, maar moet een grote rode knop gebruikt worden. Mensen met een visuele beperking kunnen deze knop moeilijk vinden en alleen als ze al weten dat die er is.

Bij aankomst waren er niet voldoende stoelen met armleuningen. Na een opmerking van de testers zijn er voldoende stoelen met armleuningen neergezet. Van één stemhokje was de ledstrip defect (afgebroken ophanging).

Onze testers zijn ook nog even gaan kijken bij de toegang via de zij-ingang. Ook hier stond buiten een verkiezingsbord. Voor de buitendeur lag een kokosmat, deze is te zwaar om gemakkelijk overheen te rijden met een rolstoel of rollator. Beide deuren die nodig zijn om het gebouw via de zij-ingang te betreden stonden nu open, dat is een verbetering ten opzichte van de situatie bij de vorige verkiezingen, waarbij een deur met zware dranger in een nauw halletje door de kiezer zelf geopend moest worden.

Hoofdingang Dekkershaghe

Looproute naar hoofdingang

Rode knop bij hoofdingang

Zij-ingang Dekkershaghe

Losse mat voor de zij-ingang

ADVIEZEN

- Als er voor wordt gekozen om de toegang tot het gebouw via beide ingangen te laten verlopen, dan dienen deze ook beiden geheel toegankelijk te worden ingericht.
- Zorg er bij elke locatie voor dat minimaal 1 op de 5 stoelen een armleuning heeft en maak dit tot onderdeel van de checklist die stembureau medewerkers doornemen voordat het stembureau opengaat.
- Vervang kapotte led-strips zo snel mogelijk, op de stemdag zelf.

Geschiktheid VIBES-stembureau Serviceflat Dekkershaghe via de hoofdingang:

De route via de hoofdingang is matig geschikt om gebruikt te worden als stembureau met extra voorzieningen voor mensen met een visuele beperking. De afstand tot de tramhalte is 300m langer, dan de afstand tot de zij-ingang. Na 17.00 uur kan de toegang alleen geopend worden via een rode knop. Dat maakt de ingang moeilijk vindbaar omdat de deuren niet automatisch opengaan. In dat geval kan de blinde of slechtziende kiezer zich richten op het geluid van de opengaande deur. Mensen met een visuele beperking kunnen een knop moeilijk vinden en alleen als ze al weten dat die er is. De interne route via de hoofdingang is lang en met het huidige materiaal van de tijdelijke geleidelijn niet zelfstandig te volgen voor kiezers die volledig blind zijn.

Voorkeursroute Dekkershaghe:

Zolang er geen geschiktere locatie is in stadsdeel Loosduinen, gaat onze voorkeur voor de route binnen Dekkershaghe uit naar de route via de zij-ingang. Deze ingang ligt vlakbij tramhalte Mozartlaan richting het centrum. De tramhalte in de andere richting ligt echter op enkele honderden meters afstand. De toegangsdeur staat open en kent aan beide zijden drempels die voorzien dienen te worden van passende drempelhulpen. In dat geval is het belangrijk te zorgen voor passende drempelhulpen die voldoen aan de richtlijnen en die nagelvast zijn bevestigd. Omdat het hier om een ingewikkelde drempel gaat, adviseren we de toegankelijkheidsarchitect van Voorall te betrekken voor een goede aanpassing. Voor blinden en slechtzienden zijn drempels met hellingen echter lastiger dan een gelijkvloerse toegang. Het stembureau is verder gelijkvloers. Op de route binnen bevindt zich nog een deur, die open moet staan. De ondergrond in het gebouw is geschikt om voelbare markering op aan te brengen. Wanneer deze vanaf de ingang van het gebouw wordt aangebracht, is het stemlokaal te vinden voor mensen **met** een visuele beperking.

Geschiktheid locaties VIBES-stembureaus

In onderstaande tabel is te lezen in welke mate de locaties in de acht stadsdelen geschikt zijn als VIBES-stembureau.

	Nabijheid ov-halte	Vindbaarheid gebouwingang	Automatische deur	Drempelloze toegang	Gelijkvloers gebouw	Geschikte ondergrond voor markering	Conclusie
Bibliotheek Haagse Hout	Goed	Goed	Ja	Ja	Ja	Ja	Zeer geschikt
Bibliotheek Transvaal	Goed	Goed	Ja	Ja	Ja	Ja	Zeer geschikt
Inclusion4all	Goed	Matig	Nee, is dicht	Nee, kleine drempelhulp	Ja	Nee	Geschikt
Madurodam	Goed	Slecht	Ja, tourniquet	Ja	Ja	Ja	Ongeschikt zolang routegeleiding buiten ontbreekt. Aanbrengen van routegeleiding maakt deze locatie wel zeer geschikt.
Vadercentrum	Goed	Goed	Ja	Ja	Ja	Ja	Zeer geschikt
Bibliotheek Segbroek	Goed	Goed	Ja	Ja	Ja	Ja	Zeer geschikt
Stadsdeelkantoor Escamp	Goed	Goed	Ja	Ja	Ja	Ja	Zeer geschikt
Dekkershaghe	Matig	De zij-ingang is redelijk vindbaar	Nee	Nee, beide zijden hebben nu een losse drempelhulp	Ja	Ja	Matig geschikt

3. Informatievoorziening voor mensen met een auditieve beperking

Ten slotte willen we nog een opmerking maken over de informatievoorziening voor mensen met een auditieve beperking. De gemeente Den Haag heeft ervoor gekozen om geen gebruik meer te maken van tolken Nederlandse Gebarentaal op de stembureaus via een videoverbinding. In de praktijk bleek dat hier nauwelijks gebruik van wordt gemaakt, waardoor de kosten niet opwegen tegen het gebruik hiervan. Wel zorgt de gemeente voor communicatie die gericht is op mensen met een auditieve beperking, door voorafgaand aan de verkiezingen video's met ondertiteling en Nederlandse gebarentaal te plaatsen op de website van de gemeente Den Haag. De video's geven uitleg over het stemmen en over het gebruikmaken van een volmacht. Deze video's zijn niet alleen handig voor mensen die niet (goed) kunnen horen, maar ook voor mensen die de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen bleken deze video's pas op 21 november, dus

een dag voor de verkiezingen geplaatst te zijn. Het streven is dat kiezers met een beperking zo zelfstandig mogelijk en gelijkwaardig kunnen deelnemen aan de verkiezingen. De informatie voor dove kiezers en kiezers die niet goed kunnen lezen, was echter veel later beschikbaar dan de informatie voor de andere kiezers. Bovendien waren ze moeilijk te vinden, doordat ze helemaal onderaan de webpagina stonden. Voorall vindt dit geen gelijkwaardige manier van communiceren. De video's zijn weinig bekeken: de video 'stemmen' was op 23 november 42 keer bekeken. De video 'volmacht' was 15 keer bekeken.

ADVIEZEN

- Zorg ervoor dat de video's met ondertiteling en Nederlandse gebarentaal op de website staan op het moment dat de stempassen op de mat vallen.
- Zorg voor een link op de landingspagina denhaag.nl/verkiezingen naar deze video's onder het kopje 'informatie voor kiezers'.

4. Samenvatting en conclusie

In maart testte Voorall bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten en het waterschap de acht VIBES-stembureaus. Voor de Tweede Kamerverkiezing op woensdag 22 november dit jaar heeft de gemeente drie VIBES-stembureaus gewijzigd. Deze zijn op de dag van de verkiezingen door Voorall getest met een ervaringsdeskundige. Voorall beoordeelt twee van deze locaties als zeer geschikt, namelijk het stembureau in bibliotheek Segbroek en het stembureau in stadsdeelkantoor Escamp. Het stembureau in stadsdeel Loosduinen, serviceflat Dekkershage, beoordelen we als matig geschikt. Onze voorkeur gaat hierbij uit naar de route via de zij-ingang. Hierbij is wel een definitieve oplossing nodig bij de verschillende drempels.

Het stembureau in Madurodam vinden we nog steeds ongeschikt als VIBES locatie, zolang routegeleiding buiten ontbreekt. Aanbrengen van routegeleiding buiten maakt deze locatie wel zeer geschikt.

Uit de test bleek bovendien dat mensen die geheel blind zijn te weinig houvast hebben aan de voelbare geleidelijn. Voorall stelt voor om samen met de gemeente en Koninklijke Visio een proef te doen om verschillende vormen van tijdelijke geleidelijnen te testen, om een duidelijk zichtbare en voelbare geleidelijn aan te kunnen brengen bij toekomstige verkiezingen.

Het testteam kwam nog een aantal andere aandachtspunten tegen. Zo bleek bij één stembureau de koptelefoon defect te zijn, en bij een ander stembureau de ledverlichting. Dergelijke voorzieningen dienen zo snel mogelijk op de dag van de verkiezingen vervangen te worden. Verder bleek dat er op alle drie stembureaus stoelen met armleuning ontbraken. Dit blijkt een hardnekkig probleem te zijn, dat we bij elke verkiezing terug zien komen.

Verder adviseren we om de informatieve video's met uitleg over het stemmen en over het gebruik van een volmacht met ondertiteling en Nederlandse gebarentaal

op een goed vindbare plaats op de website te hebben geplaatst op de dag dat de verkiezingskrant op de mat valt bij de inwoners van Den Haag.

5. Ten slotte

Met dit advies hoopt Voorall een bijdrage te leveren aan het optimaliseren van de toegankelijkheid van de VIBES-stembureaus, zodat alle kiezers met een visuele beperking zo zelfstandig mogelijk hun stem kunnen uitbrengen en hun stemgeheim gewaarborgd is.

6. Over Voorall

Voorall werkt voor mensen in Den Haag met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en/of een chronische ziekte. Voorall is adviseur voor het gehandicaptenbeleid van de gemeente Den Haag en fungeert als spreekbuis voor de achterban. Om de toegankelijkheid van Den Haag in beeld te brengen zet Voorall TestTeams in. Problemen met de toegankelijkheid worden door Voorall aangekaart bij de verantwoordelijke instanties en meegenomen in de adviezen die Voorall uitbrengt over toegankelijkheid. Zie voor meer informatie: www.voorall.nl

7. Vragen?

Voor vragen kunt u contact opnemen met Margreet Roemeling, projectcoördinator Voorall.
Email: margreetroemeling@voorall.nl of via 070 – 365 52 88.

8. Bijlage

SCHOUWLIJST TOEGANKELIJKHEID VIBES STEMBUREAUS NOVEMBER 2023

Naam stembureau:

Naam testers:

1. Bereikbaarheid

1.1 Aanduiding op de openbare weg

Op de openbare weg, op de plaats van straat en huisnummer, moet een duidelijk leesbaar en weerbestendige aanduiding geplaatst zijn met de aanduiding "STEMLOKAAL" of "STEMBUREAU"

Ook dient de route vanaf deze plaats tot aan het stemlokaal goed zichtbaar te zijn aangegeven. Bij elke richtingverandering in de route dient een bord te staan

1.1	Aanduiding op openbare weg	
	Aanduiding aanwezig	Ja / Nee
	Aanduiding duidelijk zichtbaar	Ja / Nee
	Aanduiding goed leesbaar	Ja / Nee
	Bij elke richtingverandering een bord	Ja / Nee

Opmerkingen:

1.2 Parkeergelegenheid

Eisen

- Ten minste 1 GPA (Gehandicapten Parkeerplaats Algemeen) binnen 100m van een toegankelijk stemlokaal. In voetgangersgebieden mag deze afstand max. 200m zijn. Indien een bestaande GPA aan deze voorwaarde voldoet hoeft er geen speciale tijdelijke stembureau GPA te worden aangebracht.
- Een GPA t.b.v. het stemmen mag een tijdelijke voorziening zijn die alleen geldt op de dag van het stemmen.
- Bij stemlocaties op stations, waar ervan uit mag worden gegaan dat de mensen die daar stemmen op doorreis zijn, is de eis over de GPA niet van toepassing.

Gelijkwaardig alternatief

- Indien kan worden verwacht dat er op de verkiezingsdag binnen een afstand van 100m vanaf de entree van het stemlokaal ruim voldoende vrije parkeerplaatsen aanwezig zullen zijn is de aanwezigheid van een GPA niet noodzakelijk.

1.2 Parkeergelegenheid		
	GPA aanwezig	Ja / Nee
	Aantal vrij parkeerplaatsen binnen 100m van de entree	<i>Aantal:</i>

Opmerkingen:

1.3 Toegangsroute

Een toegangsroute is de meest logische/kortste weg tussen de hoofdtoegang van het stembureau en de dichtstbijzijnde trottoir op/afrit aan de openbare weg. Deze route kan bestaan uit een combinatie van paden, trappen, hellingbanen en liften.

Eisen

- Rolstoelen, rollatorgebruikers en kinderwagens moeten elkaar op deze route bij voorkeur kunnen passeren en kunnen keren
- Het tracé moet verhard en vrij van obstakels zijn
- Verharde afwerking (geen grind e.d.)
- Minimale obstakelvrije breedte over de gehele lengte 1,2m.
- Vanaf de rijbaan moet op het trottoir gekomen kunnen worden
- Op maximaal 50m van de entree van het stemlokaal moet er vanaf de rijbaan een toegankelijke oprit naar het trottoir beschikbaar zijn, tenzij de verkeerssituatie dit niet toelaat. In dat geval moet de oprit zo dicht mogelijk bij de entree van het stembureau zijn aangebracht

1.3	Route tussen openbare weg en entree gebouw stembureau	
	Vlak, verhard en vrij van obstakels	Ja / Nee
	Oprit van rijweg naar trottoir binnen 50m of als de verkeerssituatie dit niet toelaat zo dicht mogelijk bij de entree van het stembureau.	Ja / Nee
	Obstakelvrije breedte van de route minimaal 1,2m	Ja / Nee

Opmerkingen:

1.4 Hoogteverschil van trottoir naar de toegang van het gebouw

Soms is er een hoogteverschil in de route van het trottoir naar de ingang van het gebouw, bijvoorbeeld als er een trapje naar de ingang van het gebouw aanwezig is. Het hoogteverschil moet met een hellingbaan of lift overbrugd worden. Aan een hellingbaan worden eisen gesteld.

Eisen

Maximale hellingshoeken voor hellingbanen:

tot 5 cm hoogteverschil = 1:6 (hoogte: lengte)

tot 10 cm hoogteverschil = 1:10

tot 25 cm hoogteverschil = 1:12

tot 50 cm hoogteverschil = 1:16

tot 100cm hoogteverschil= 1:20

- Tabel met lengte hellingbanen t.o.v. de te overbruggen hoogte:

Hoogte (mm)	30	40	50	100	150	200	250	300
Lengte (m)	0,2	0,25	0,3	1,0	1,8	2,4	3,0	4,8
Hoogte (mm)	350	400	450	500	600	700	800	900
Lengte (m)	5,6	6,4	7,2	8,0	12,0	14,0	16,0	18,0

Met de tabel kan je zien of de hellingshoek voldoet aan de eisen.

- Opstelruimte:
Aan het begin en eind van de hellingbaan moet een vlakke (vrije) opstelruimte van 1,5 x 1,5m aanwezig zijn.
- Bij een hoogteverschil van meer dan 10cm gemeten langs de zijkant van de hellingbaan, moet de hellingbaan aan beide zijden zijn uitgerust met een afrijdbeveiliging met een hoogte van 5cm.
- Bij een totaal hoogteverschil van meer dan 25cm tussen begin en eind van de hellingbaan, moet deze hellingbaan aan ten minste een kant zijn uitgerust met een goed omvatbare leuning met een hoogte t.o.v. hellingbaan van 85 – 95cm.
- De hellingbaan moet stabiel, nagelvast, antislip, weerbestendig en zodanig sterk zijn uitgevoerd dat deze een gewicht kan dragen van maximaal 300kg (scootmobiel met bestuurder).

1.4	Hoogteverschil van trottoir naar de toegang van het gebouw			
		Is er een hoogteverschil aanwezig van meer dan 2cm?	Ja / Nee	
		Hoogteverschil	<i>in cm:</i>	nvt
		Lengte van de helling (over de grond gemeten)	<i>in cm:</i>	nvt
		Afrijdbeveiliging van 5cm bij hoogteverschil van meer dan 10cm	Ja / Nee	nvt
		Leuning bij hoogteverschil van meer dan 25 cm	Ja / Nee	nvt
		Opstelruimte begin en eind van de hellingbaan van 1,5 x 1,5m	Ja / Nee	nvt
		Helling is stabiel, nagelvast, antislip weerbestendig en kan gewicht dragen van max 300kg	Ja / Nee	nvt

Opmerkingen:

2. Betreedbaarheid

2.1 Entree van het stembureau (buitendeur)

De entree van het stembureau bestaat uit een deur waardoor het stembureau wordt betreden. Aan de ruimte voor en achter de deur worden bepaalde eisen gesteld.

Eisen

- Vóór en achter de toegang ligt een vrij oppervlak $\geq 2,0\text{m} \times 2,0\text{m}$
- De vrije opstelruimte naast de slotzijde van deuren is $\geq 0,5\text{m}$ breed, tenzij de deur is voorzien van een openingsautomaat
- Drempels mogen een hoogteverschil hebben van maximaal 2cm eventueel in combinatie met een helling van 1:6 met een hoogte van maximaal 5 cm
- De vrije doorgang van deuren is ten minste 0,85m breed
- De openingshoek van draaiende deuren is ten minste 90 graden
- Bij dubbele deuren is de vrije doorgang bij de eerst openende deur ten minste 0,85m
- Bedieningsweerstand van buitendeuren (= de met de hand uit te oefenen kracht op de greep om de deur te kunnen openen) $\leq 40\text{ N}$, anders deurautomaat toepassen of de deurdranger op de verkiezingsdag loskoppelen.

Als de gewone entree van het stembureau niet voldoet aan bovenstaande criteria en daardoor een alternatieve toegang een mogelijke oplossing biedt, zijn hier strikte toegankelijkheidsvoorwaarden aan verbonden. Deze toegang moet duidelijk zijn aangegeven en moet door de kiezer volledig zelfstandig kunnen worden bediend. Indien deze deur toegang geeft tot een andere ruimte dan waar de gewone entree in uit komt moet de route naar de reguliere situatie duidelijk zijn aangegeven en volledig zelfstandig kunnen worden afgelegd.

2.1 Entree (buitendeur) van gebouw stemlokaal		
	Deurtype	Handbewogen/ Automatisch/ staat open
	Vrij oppervlak voor en achter de deur $\geq 2,0\text{m} \times 2,0\text{m}$	Ja / Nee / Nvt
	Opstelruimte aan beide zijden van de deur $\geq 0,5\text{m}$ breed	Ja / Nee / Nvt
	Drempelhoogte maximaal 2 cm	Ja / Nee
	Vrije doorgangsbreedte buitendeur minimaal 85 cm	Ja / Nee
	De openingshoek van draaiende deuren is ten minste 90 graden	Ja / Nee
	Bij dubbele deuren is de vrije doorgang bij de eerst openende deur ten minste 0,85m	Ja / Nee / Nvt
	Deur is met weinig kracht te bedienen	Ja / Nee / Nvt

Opmerkingen:

2.2 Deurmatten

Kokosmatten, rubber(ring)matten en metalen roosters zijn in de route tussen trottoir en stemlokaal niet toegestaan.

Tijdelijke bescherming van vloerbedekking moet gedurende de periode dat het stembureau in gebruik is goed functioneren. Naden moeten over de gehele lengte afgeplakt zijn en het materiaal moet voldoende waterbestendig zijn. Openstaande naden of omkrullende randen van de tijdelijke vloerbescherming zijn niet toegestaan.

2.2	Deurmatten	
	Kokosmat/rubberringmat/metalen rooster aanwezig	Ja / Nee
	Tijdelijke vloerbedekking aanwezig	Ja / Nee
	Tijdelijke vloerbedekking waterbestendig, geen openstaande naden of omkrullende randen	Ja / Nee / Nvt

Opmerkingen:

2.3 Gangen van de entree van het gebouw stembureau en de stemruimte

Gangen op de route tussen de entree van het gebouw naar het stemlokaal dienen voldoende breed te zijn.

Eisen

Minimaal 120 cm. breed.

Er mogen geen laaghangende obstakels in de gang hangen.

In de stembureaus voor mensen met een visuele beperking (VIBES-stembureaus) dient een voelbare markering op de grond te zijn geplakt vanaf de entree van het gebouw (buitendeur) tot aan het stemhokje.

2.3 Gangen tussen gebouwentree stembureau en stemruimte			
	Zijn er gangen tussen de gebouwentree en stemruimte?	Ja / Nee	
	Hoe breed zijn de gangen?	<i>in cm:</i>	Nvt
	Is de hoogte van de route obstakelvrij? (dus geen laaghangende obstakels)?	<i>in cm:</i>	Nvt
	Is er bij ieder beslispunt in de route naar de toegang van het stemlokaal een richtingbordje met pijl?	Ja / Nee	Nvt
	Is er voelbare markering op de vloer aangebracht vanaf de buitendeur naar het stemhokje met de hulpmiddelen voor mensen met een visuele beperking (alleen bij stembureaus met extra voorzieningen voor blinde en slechtziende kiezers)?	Ja / Nee	Nvt

Opmerkingen:

2.4 Hoogteverschil in het gebouw

Soms is er een hoogteverschil in de route van de gebouwentree naar de stemruimte, bijvoorbeeld als er een trapje in het gebouw aanwezig is. Het hoogteverschil moet met een hellingbaan of lift overbrugd worden. Aan een hellingbaan worden eisen gesteld.

Eisen

Maximale hellingshoeken voor hellingbanen:

tot 5 cm hoogteverschil = 1:6 (hoogte: lengte)

tot 10 cm hoogteverschil = 1:10

tot 25 cm hoogteverschil = 1:12

tot 50 cm hoogteverschil = 1:16

tot 100cm hoogteverschil= 1:20

- Tabel met lengte hellingbanen t.o.v. de te overbruggen hoogte:

Hoogte (mm)	30	40	50	100	150	200	250	300
Lengte (mm)	0,2	0,25	0,3	1,0	1,8	2,4	3,0	4,8
Hoogte (mm)	350	400	450	500	600	700	800	900
Lengte (mm)	5,6	6,4	7,2	8,0	12,0	14,0	16,0	18,0

Met de tabel kan je zien of de hellingshoek voldoet aan de eisen.

- Opstelruimte:

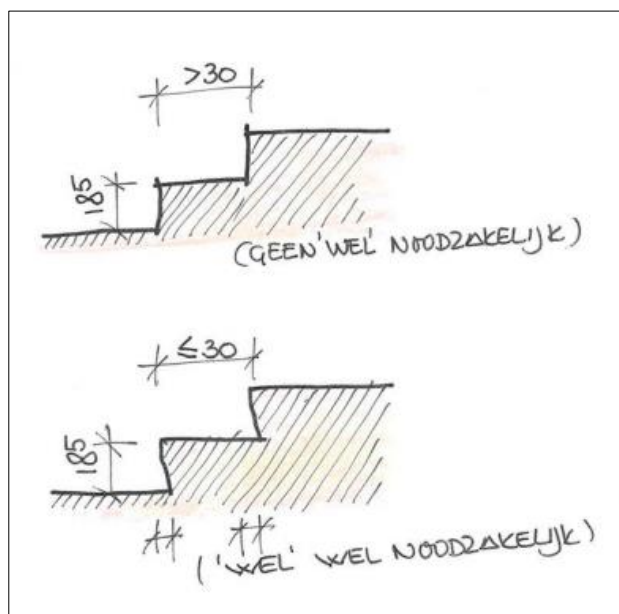
Aan het begin en eind van de hellingbaan moet een vlakke (vrije) opstelruimte van 1,5 x 1,5m aanwezig zijn.

- Bij een hoogteverschil van meer dan 10cm gemeten langs de zijkant van de hellingbaan, moet de hellingbaan aan beide zijden zijn uitgerust met een afrijdbeveiliging met een hoogte van 5cm.
- Bij een totaal hoogteverschil van meer dan 25cm tussen begin en eind van de hellingbaan, moet deze hellingbaan aan ten minste een kant zijn uitgerust met een goed omvatbare leuning met een hoogte t.o.v. hellingbaan van 85 – 95cm.
- De hellingbaan moet stabiel, nagelvast, antislip, weerbestendig en zodanig sterk zijn uitgevoerd dat deze een gewicht kan dragen van maximaal 300kg (scootmobiel met bestuurder).

2.4 Hoogteverschil in het gebouw			
		Is er een hoogteverschil aanwezig van meer dan 2cm?	Ja / Nee
		Hoogteverschil	<i>in cm:</i> Nvt
		Overbrugging met trap mogelijk?	Ja / Nee Nvt
		Overbrugging met lift mogelijk?	Ja / Nee Nvt
		Overbrugging met helling mogelijk?	Ja / Nee Nvt
<i>Bij een helling:</i>			
		Lengte van de helling (over de grond gemeten)	<i>in cm:</i> Nvt
		Afrijdbeveiliging van 5cm bij hoogteverschil van meer dan 10cm	Ja / Nee Nvt
		Leuning bij hoogteverschil van meer dan 25 cm	Ja / Nee Nvt
		Opstelruimte begin en eind van de hellingbaan van 1,5 x 1,5m	Ja / Nee Nvt
		Helling is stabiel, nagelvast en antislip en kan gewicht dragen van max 300kg	Ja / Nee Nvt

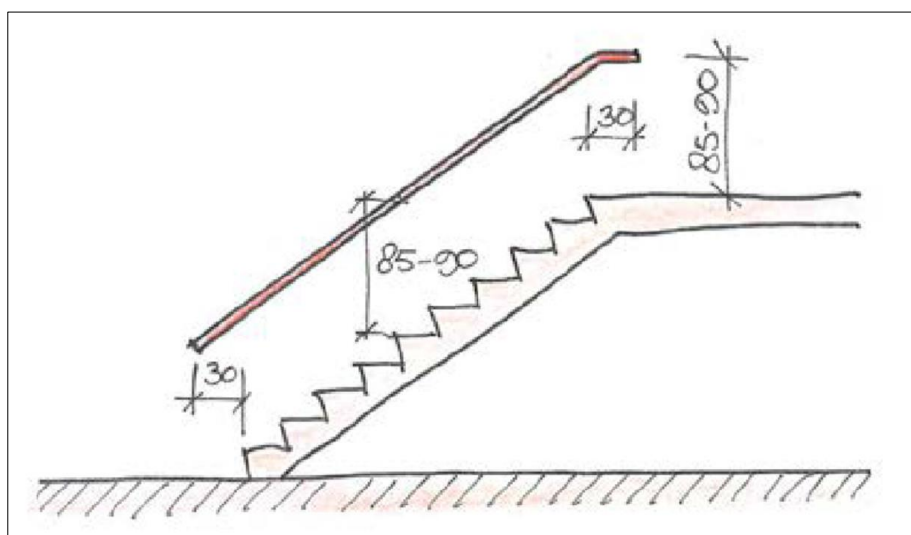
Opmerkingen:

2.4a	Trap		
	Is het een gesloten trap?	Ja / Nee	Nvt
	Hoe groot is de aantrede (gedeelte van de trede waar je op staat)?	In cm:	Nvt
	Als de aantrede kleiner is dan 30cm: is er een 'wel'? (zie afbeelding hieronder)	Ja / Nee	Nvt
	Hoe groot is de wel?	In cm:	Nvt
	Is het oppervlak van de trede aaneengesloten? (dus bv geen rooster)	Ja / Nee	Nvt
	Is het oppervlak van de trede ondoorzichtig?	Ja / Nee	Nvt
	Is het oppervlak van de trede stroef?	Ja / Nee	Nvt
	Hoe groot is de optrede (gedeelte van de trap waar je tegenaan schopt)	In cm:	Nvt
	Voor het meten van de 'flauwte' van de trap: wat is de totale maat van 1x aantrede + 2x de optrede?	In cm:	Nvt
	Hebben alle op- en aantreden van de trap (gemeten op de looplijnen) dezelfde maat?	Ja / Nee	Nvt
	Is de trapbreedte (gemeten tussen de leuningen) 1,2m of meer?	Ja / Nee	Nvt
	Is de vrije hoogte boven de trap 2,3m of meer?	Ja / Nee	Nvt
	Is er contrastmarkering aangebracht over de volle breedte van de eerste en laatste trede van ieder trapsegment?	Ja / Nee	Nvt
	Is deze contrastmarkering zichtbaar in beide looprichtingen?	Ja / Nee	Nvt
	Bij treden breder dan 2,4m (gemeten tussen de leuningen): is er contrastmarkering aangebracht op de overige treden over minimaal 40cm vanaf de leuning en zichtbaar vanuit beide looprichtingen?	Ja / Nee	Nvt

Maatvoering trap

2.4b	Trapleuning		
	Is er een leuning aan ten minste 1 zijde van de trap?	Ja / Nee	nvt
	Bevindt de leuning zich 85-90cm boven de trede? (gemeten loodrecht vanaf de voorkant van de trede tot de bovenkant van de leuning)	Ja / Nee	Nvt
	Indien nee: wat is de hoogte van de leuning?	<i>In cm:</i>	Nvt
	Is de omtrekmaat van het vrij te omvatten deel van de leuning tussen de 12 en 18cm?	Ja / Nee	Nvt
	Indien nee:	<i>In cm:</i>	Nvt
	Is het te omvatten deel van de leuning over de hele lengte obstakelvrij?	Ja / Nee	Nvt
	Is de leuning geschikt voor een belasting in alle richtingen van minimaal 5 kg? Dus is hij stevig en goed in de muur verankerd?	Ja / Nee	Nvt
	Zijn eventuele hoeken van het te omvatten deel van de leuning stomp? (dus niet scherp)	Ja / Nee	Nvt
	Is er ruimte rondom de leuning zodat je deze kunt vastpakken?	Ja / Nee	Nvt
	Steekt de leuning tenminste 30cm (horizontaal gemeten) voorbij de eerste en na laatste trede van ieder trapsegment?	Ja / Nee	Nvt
	Indien nee:	<i>In cm:</i>	Nvt
	Is het uiteinde van de leuning zo vormgegeven dat deze geen gevaarlijk obstakel vormt waaraan mensen zich kunnen bezeren? En zodanig vormgegeven dat haken met bv de mouw van een jas wordt vermeden?	Ja / Nee	Nvt

Maatvoering trapleuning

2.5 Binnendeuren

Aan de binnendeuren en aan de ruimte voor en achter de deur worden bepaalde eisen gesteld.

Eisen

- Vóór en achter de toegang ligt een vrij oppervlak $\geq 2,0\text{m} \times 2,0\text{m}$
- De vrije opstelruimte naast de slotzijde van deuren is $\geq 0,5\text{m}$ breed, tenzij de deur is voorzien van een openingsautomaat
- Drempels mogen een hoogteverschil hebben van maximaal 2cm eventueel in combinatie met een helling van 1:6 met een hoogte van maximaal 5 cm
- De vrije doorgang van deuren is ten minste 0,85m breed
- De openingshoek van draaiende deuren is ten minste 90 graden
- Bij dubbele deuren is de vrije doorgang bij de eerst openende deur ten minste 0,85m
- Bedieningsweerstand van buitendeuren (= de met de hand uit te oefenen kracht op de greep om de deur te kunnen openen) $\leq 30\text{ N}$, anders deurautomaat toepassen.

Assistentie voor het openen van de deur is theoretisch ook mogelijk, maar deze moet dan gedurende de gehele openingstijd van het stembureau aanwezig en beschikbaar zijn.

2.5	Binnendeuren van gebouw entree naar stemlokaal		
	Deurtype	Handbewogen / Automatisch	nvt
	Vrij oppervlak voor en achter de deur $\geq 2,0\text{m} \times 2,0\text{m}$	Ja / Nee	Nvt
	Opstelruimte aan beide zijden van de deur $\geq 0,5\text{m}$ breed	Ja / Nee	Nvt
	Drempelhoogte maximaal 2 cm	Ja / Nee	Nvt
	Drempelhoogte is tussen 2 en 5 cm in combinatie met een drempelhulp met een helling van 1:6 (lengte gemeten over de grond minimaal 30cm)	Ja / Nee	Nvt
	Vrije doorgangsbreedte buitendeur minimaal 85 cm	Ja / Nee	Nvt
	De openingshoek van draaiende deuren is ten minste 90 graden	Ja / Nee	Nvt
	Bij dubbele deuren is de vrije doorgang bij de eerst openende deur ten minste 0,85m	Ja / Nee	Nvt
	De deur is met weinig kracht te bedienen	Ja / Nee	Nvt

Opmerkingen:

3. Bruikbaarheid

3.1 In het stemlokaal

Ook de inrichting van het stemlokaal zelf moet geschikt zijn voor mensen met een beperkte mobiliteit en/of waarneming. Een scootmobiel moet wel in het stemlokaal kunnen komen, maar hoeft niet in het stemhokje te kunnen komen.

Eisen

- Standaard dienen in elk stemlokaal enige stoelen met en zonder armleuning te staan, waar mensen met een energiebeperking zonder hierom te moeten vragen gebruik van kunnen maken om uit te kunnen rusten. Minimaal 1 op de 5 stoelen heeft armleuningen.
- De (tijdelijke) vloerbedekking is vlak en heeft geen omkrullende randen.
- De routing in het stemlokaal is logisch, dus geen kruisende paden van komende en vertrekkende stemmers.
- Er is voldoende manoeuvreerruimte voor rolstoel/scootmobielgebruikers rond de meldtafel en het stemhokje. Vrije draaicirkel is minimaal 210 cm.
- De verlichting in het stemlokaal en in het stemhokje is voldoende.

3.1		In het stemlokaal	
		Minimaal 1 op de 5 stoelen heeft armleuningen.	Ja / Nee
		(Tijdelijke) vloerbedekking is vlak	Ja / Nee
		Logische routing in het stemlokaal	Ja / Nee
		Voldoende manoeuvreerruimte, vrije draaicirkel minimaal 210 cm.	Ja / Nee
		Verlichtingsniveau is voldoende	Ja / Nee

Opmerkingen:

3.2 In het stemhokje

Minimaal één stemhokje heeft standaard een verlaagd werkblad. Het is niet de bedoeling dat een kiezer hierom moet vragen. Het stempotlood dient bruikbaar te zijn vanuit een stoel en/of rolstoel.

3.2		In het stemhokje	
		Minimaal één stemhokje heeft standaard een verlaagd werkblad (dus het is niet nodig om hierom te vragen)	Ja / Nee
		Brandt de verlichting die boven het stemhokje hangt?	Ja / Nee
		Is de verlichting zo aangebracht dat er geen schaduw valt over het stembiljet?	Ja / Nee

Opmerkingen:

3.3 Voorzieningen voor mensen met een visuele beperking

Standaard dient een leesloupe met lampje aanwezig te zijn, die goed zichtbaar op de kiestafel te ligt

In het stemlokaal hoort een kandidatenlijst, eventueel vergroot, te hangen aan een vrije wand, onderkant minimaal 1m, bovenkant maximaal 1,80m boven vloer. De bereikbare opstelruimte vóór de op de wand aangebrachte kandidatenlijst is 2,0 x 2,0m Voor slechtzienden is de kandidatenlijst leesbaar met de in de stemruimte aanwezige leesloep.

Het is toegestaan dat iemand die blind of zeer slechtziend is, een zelf gekozen iemand mee mag nemen in het stemhokje.

3.3	Voorzieningen voor mensen met een visuele beperking	
	Leesloupe met lampje is aanwezig	Ja / Nee
	Leesloupe ligt goed zichtbaar op de kiestafel	Ja / Nee
	Er is een kandidatenlijst aanwezig	Ja / Nee
	De opstelruimte voor de kandidatenlijst is niet bereikbaar of te klein	Ja / Nee
	De kandidatenlijst op een hoogte tussen 1m en 1,8 m boven de vloer	Ja / Nee
	Er staan geen obstakels voor de kandidatenlijst. Dus een slechtziende persoon moet met een loep de kandidatenlijst aan de wand kunnen lezen.	Ja / Nee
	Mag iemand die blind of zeer slechtziend is een zelfgekozen begeleider meenemen in het stemhokje om te helpen bij het stemmen?	Ja / Nee
	In het stemhokje met hulpmiddelen voor mensen met een visuele beperking staat een stoel met armleuningen	Ja / Nee
	Bij meerdere verkiezingen op één dag: Zijn er reliëfletters aangebracht op de stembussen?	Ja / Nee / Nvt

Opmerkingen:

Interviewvragen aan de tester met een visuele beperking na afloop van het stemmen.

1. Hoe ben je naar het gebouw met daarin het stembureau gekomen?
2. Heb je op- of aanmerkingen over de route naar het gebouw toe?
3. Hoe wist je dat je was aangekomen bij het gebouw met daarin het stembureau?
4. Heb je op- of aanmerkingen over de looproute binnen naar het stemlokaal toe?
5. Is de deur van de gebouwingang goed te vinden?
6. Hoe vond je dat je te woord werd gestaan door de medewerkers van het stembureau?
7. Kon je zelfstandig je stem uitbrengen?
8. Heb je nog tips voor een volgende keer?